

Received: 12.05.2022
Accepted: 23.05.2022
Published: 30.06.2022

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2022, XX, z. 2: s. 205-219
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0016.0974
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Jerzy Paśnik*
Nr ORCID 0000-0002-7835-0321

KILKA REFLEKSJI O GENEZIE I ROZWOJU UNORMOWAŃ DOT. NARUSZENIA ZASAD ETYKI ZAWODOWEJ JAKO PRZESŁANKI ODPOWIEDZIALNOŚCI DYSCYPLINARNEJ ŻOŁNIERZY I FUNKCJONARIUSZY SŁUŻB MUNDUROWYCH

A FEW REFLECTIONS ON THE GENESIS AND DEVELOPMENT OF REGULATIONS REGARDING THE VIOLATION OF THE PRINCIPLES OF PROFESSIONAL ETHICS AS A PREREQUISITE FOR DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF SOLDIERS AND OFFICERS OF UNIFORMED SERVICES

Streszczenie: Przedmiotem opracowania jest przedstawienie genezy i rozwoju uregulowań prawnych, kreujących odrębną od odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie obowiązków służbowych tzw. odpowiedzialność honorową. Obejmowała ona niewłaściwe zachowania żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych zarówno w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, jak i poza nimi, zaś u podstaw takiego unormowania leżało dążenie ustawodawcy do ochrony dóbr osobistych zarówno sił zbrojnych, jak i poszczególnych służb mundurowych. Analiza stosownych uregulowań pragmatycznych dowiodła, że ten szczególnie rodzaj odpowiedzialności ponosili początkowo tylko oficerowie sił zbrojnych i służb mundurowych i dopiero pod koniec lat 50. ustawodawca rozciągnął ją na wszystkich żołnierzy i funkcjonariuszy, aby z kolei po upływie około półwiecza całkowicie odwrócić tę tendencję przez objęcie tych zachowań klasyczną odpowiedzialnością dyscyplinarną.

* dr hab., prof. AFiB; Akademia Finansów i Biznesu „Vistula” w Warszawie. Źródła finansowania publikacji: Wyższa Szkoła Humanitas, e-mail: adw_jerzypasnik@wp.pl

Słowa kluczowe: etyka zawodowa, honor, godność, odpowiedzialność dyscyplinarna, odpowiedzialność honorowa

Summary: The subject of the study is to present the genesis and development of legal regulations, which create the so-called honorary responsibility. It included improper behavior of soldiers and officers of uniformed services both during and outside the performance of official duties, and the basis for such regulation was the legislator's desire to protect the personal goods of the armed forces, both the armed forces and individual uniformed services. The analysis of the relevant pragmatic regulations proved that this particular type of responsibility was initially borne only by the officers of the armed forces and uniformed services, and only at the end of the 1950 -s the legislator extended it to all soldiers and officers, in order to completely reverse this tendency after about half a century by taking over of these behaviors with classic disciplinary responsibility.

Keywords: professional ethics, honor, dignity, disciplinary responsibility, honorary responsibility

WPROWADZENIE

Przegląd piśmiennictwa wskazuje na rosnący wręcz lawinowo od 30 lat wzrost zainteresowania nauk prawnych problematyką odpowiedzialności dyscyplinarnej, w tym etyki zawodowej jako jednej z przesłanek jej powstawania¹.

Próbując zatem dociec przyczyn takiego właśnie stanu rzeczy, nie sposób nie wskazać jako podstawowej przyczyny przyjętego sposobu tworzenia stosownego w tej mierze prawa, które z jednej strony było wynikiem co najmniej nadmiernej aktywności legislacyjnej ustawodawcy², z drugiej natomiast – tworzenia licznych wyjątków od dotychczas obowiązujących reguł stanowiących istotę stosunku służbowego³ czy też lekceważenia dotychczasowej terminologii, a wyrażającego się choćby w stosowaniu pojęcia „odpowiedzialność dyscyplinarna” w odniesieniu do stosunków prawnych w tak szczególnych dziedzinach życia jak np. w sporcie⁴.

Powyższa tendencja, aczkolwiek z pewnymi odmiennościami, występowała również w odniesieniu do żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych.

¹ W Bibliografii Polskiej Akademii Nauk figuruje 587 pozycji dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej i aż 1089 publikacji odnoszących się do normatywnego ujęcia problemu etyki zawodowej.

² Z wycień Katarzyny Ceglarskiej-Piłat wynika, że problematyki dyscyplinarnej dotyczy około 200 obowiązujących aktów normatywnych, w tym 60 ustaw – zob. K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, *Studia Prawnicze* 2015, nr 2, s. 106.

³ Ewidentnym przykładem jest w tej mierze wprowadzenie do istoty stosunku służbowego regulacji właściwych dla prawa pracy, co dało Tadeuszowi Kuczyńskiemu asumpt do wyróżnienia stosunków służbowych, służbowo-pracowniczych, pracowniczo-służbowych i pracowniczych z elementami służby – zob. tenże, *Pojęcie i przedmiot stosunków służbowych*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Stosunek służbowy*, tom 11, Warszawa 2011, s. 38-44.

⁴ A.J. Szwarz, „Karny” charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie, [w:] *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, red. A.J. Szwarz, Poznań 1999, s. 281-291.

Obowiązujące od odzyskania niepodległości w 1918 r. regulacje kreowały stosunkowo stabilny model organizacji sił zbrojnych, jednak odmiennie rzecz się miała w odniesieniu do służb mundurowych, zapewniających bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny, co, jak się wydaje, wynikało z dwóch powodów: pierwszy to tworzenie, zwłaszcza w powojennych okresie kolejnych formacji mundurowych, i drugi, wynikający z cyklicznych modyfikacji statusu prawnego funkcjonariuszy.

Mówiąc o uwarunkowaniach natury normatywnej, nie sposób w tym miejscu pominąć również wpływu orzecznictwa, zwłaszcza Trybunału Konstytucyjnego, który najpierw dokonał zróżnicowania istoty stosunku służbowego żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy służb mundurowych⁵, a następnie pomiędzy poszczególnymi służbami⁶, uzasadniając takie stanowisko w sposób co najmniej mało przekonywający⁷.

W rezultacie powyższego doktryna, kierując się niesłusznie zasadą rozumnego ustawodawcy, usiłowała pogodzić te niekonsekwencje ustawodawcy z dotychczasowymi ustaleniami, co skutkowało tworzeniem rozbudowanych interpretacji, rozmywających zakres i istotę instytucji postępowania dyscyplinarnego.

Przedstawione wyżej uwagi krytyczne w pełni można odnieść do kwestii etyki zawodowej jako elementu stanowiącego jedną z materialnych podstaw do ponoszenia odpowiedzialności dyscyplinarnej. Niezależnie bowiem od faktu istnienia regulacji, przewidujących ponoszenie odpowiedzialności za naruszenie obowiązków służbowych zarówno przez żołnierzy, jak i funkcjonariuszy, od samego początku formułowane były postulaty przestrzegania określonych zachowań jako właściwych nie tylko przy wykonywaniu czynności służbowych, ale również poza nimi, które w różnym zakresie podlegały normatywizacji.

W związku z tym przypomnieć na wstępie należy, że etyka zawodowa jest w pierwszym rzędzie kategorią filozoficzną, zaś ujęcie prawne ma charakter wtórny. Odnosząc się zatem do pierwszej kwestii, nie sposób nie podkreślić, że reprezentanci filozofii wskazują na złożony charakter etyki zawodowej, ujmowanej jako przyjęty zbiór zasad postępowania dla danej grupy zawodowej i jako refleksję etyczną nad kodeksami, zasadami i praktyką postępowania w danej grupie zawodowej⁸.

Nie są też zgodni ani co do wyłącznie pozytywnego charakteru etyki zawodowej, ani też niewątpliwej konieczności ujmowania zasad etyki zawodowej w formie kodeksowej.

Wskazują również, że etyka zawodowa prowadzi do relatywizacji powszechnych norm etycznych i uprzedmiotowienia człowieka, widzianego przez pryzmat spełniającej w życiu społecznym funkcji i w aspekcie prakseologicznym, wymaga od adresata bezkrytycznego podporządkowania się zawartym w niej regułom, a z uwagi na stronę formalną etyka zawodowa ma charakter konwencyonalny i w pewnym zakresie rów-

⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r., sygn. K 28/97, OTK 4/98, poz. 50.

⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego 2 września 2008 r., sygn. K 35/06, OTK-A 7/08, poz. 120.

⁷ Zob. J. Paśnik, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r.*, K 28/97, WPP 1999, nr 1-2; tenże, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 września 2008 r.*, K 35/06, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2009, nr 2.

⁸ G. Grzybek, *Etyka zawodowa jako subdyscyplina naukowa*, Rzeszów 2016, s. 9.

niez koniunkturalny⁹. Wątpliwości są również wyrażane w odniesieniu do praktyki ujmowania etyki w formie kodeksowej, która w pewnych uwarunkowaniach prowadzi do stworzenia etyki normatywnej i w konsekwencji do negacji wszelkich innych norm moralnych. Jednocześnie jednak zauważa się zalety takiej kodyfikacji w odniesieniu do tzw. zawodów zaufania publicznego, których przedstawiciele są dysponentami społecznych wartości i indywidualnych uprawnień ludzi oraz zawodów o dużej liczebności, mających zorganizowaną i najczęściej hierarchiczną strukturę wewnętrzną o wysokim stopniu integracji i jednostkowego poczucia jedności z grupą¹⁰.

Z kolei podejście nauk prawnych do kwestii etyki zawodowej jest zupełnie odmienne, albowiem ich reprezentanci uznają ją za składową część funkcjonowania zarówno wolnych zawodów, jak i szeroko pojętego aparatu państwowego, zwłaszcza administracyjnego¹¹.

Jednocześnie w ramach dorobku doktryny uwagę zwracają opracowania dotyczące etyki zawodowej funkcjonariuszy służb mundurowych, których działalność zawodowa ingeruje w sposób oczywisty w prawa i wolności obywatelskie, a tym samym kwestie etyczne odgrywają szczególną rolę¹². Autorzy tych publikacji ponadto zwracają uwagę, że normatywizacja etyki zawodowej służb policyjnych następuje nie tylko w Polsce, ale również w innych państwach¹³, a nawet w wymiarze międzynarodowym, czego wyrazem są rezolucje zarówno organów Unii Europejskiej, jak i Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁴.

Jednocześnie jednak zwraca uwagę brak pogłębionych publikacji dot. etyki zawodowej funkcjonariuszy służb specjalnych, których celem jest przede wszystkim ochrona bezpieczeństwa państwa, albowiem kwestia ta jest albo w ogóle pomijana¹⁵, albo poświęca się jej co najwyżej uwagi o charakterze komentatorskim¹⁶.

⁹ Zob. M. Środa, *Argumenty za i przeciw etyce zawodowej*, „Etyka” 1994, nr 97, s. 167-168.

¹⁰ Szerzej: M. Michalik, *Od etyki zawodowej do etyki biznesu*, Warszawa 2003, s. 77-86.

¹¹ Zob. np. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 204-210; G. Borkowski, *Etyka zawodów prawniczych w praktyce. Relacje na sali rozpraw*, Lublin 2012, *passim*; T. Brzeziński, *Etyka lekarska*, Warszawa 2002, *passim*; M. Kulesza, M. Niziołek, *Etyka służby publicznej*, Warszawa 2010, s. 131-159; M. Mrozek, *Etyka służby publicznej*, [w:] M. Stec, S. Płażek, *Służba publiczna. Stan obecny, wyzwania i oczekiwania*, Warszawa 2013, s. 132-168; J. Itrich-Drabarek, *Etyka zawodowa funkcjonariuszy służb państwowych*, Warszawa 2016, s. 48-86, 119-151.

¹² Szerzej: E. Wiszowaty, *Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa 2011, s. 183-220; M. Fałdowski, *Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze służby państwa demokratycznego*, Szczytno 2018, s. 120-139.

¹³ Por. np. J. Itrich-Drabarek, *Etyka zawodowa funkcjonariuszy...*, s. 87-151.

¹⁴ Zob. np. S. Pieprzny, *Kodeksy etyczne służb i formacji mundurowych. Wybrane zagadnienia*, [w:] M. Stec, S. Płażek (red.), *Służba publiczna...*, s. 174-175; J. Dobkowski, *Kilka uwag o europejskim kodeksie etyki policyjnej*, [w:] Z. Janku, Z. Leoński, M. Szewczyk, M. Waligórski, K. Wojtczak (red.), *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, Kolonia 2005, s. 122-138.

¹⁵ T. Beška, *Zakres przedmiotowy odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Policji*, [w:] D. Fleszer, A. Rogacka-Łukasik (red.), *Studia administracyjne i cywilne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Malarskiemu w 85. rocznicę urodzin*, Sosnowiec 2016, s. 78-85.

¹⁶ Zob. np. J. Itrich-Drabarek, *Etyka zawodowa funkcjonariuszy...*, s.133-135; S.Hoc, P. Szustakiewicz, *Komentarz do art. 107, [w:] Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym... Komentarz*, Lex/el 2012.

Niezależnie od powyższego nie sposób oprzeć się refleksji, że autorzy w swoich rozważaniach odnoszą się tylko do aktualnych rozwiązań i z zastosowaniem głównie wykładni językowej, ograniczając się zarazem do jednej tylko służby. Już to przykładowe wyliczenie wskazuje na skalę problemów wymagających zbadania i rozwiązania, które tym samym przekraczają zakres niniejszego opracowania. Z tego też względu ograniczono się do zasygnalizowania wybranych tylko kwestii szczegółowych, tj. genezy i rozwoju stosownych w tej mierze uregulowań, co zdaniem autora pozwoli ukazać źródła dzisiejszych rozwiązań.

UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA NARUSZENIE ETYKI ZAWODOWEJ

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ŻOŁNIERZY

Obowiązujące w okresie II Rzeczypospolitej uregulowania odrębnie ujmowały odpowiedzialność dyscyplinarną za przewinienia i przestępstwa dyscyplinarne wszystkich żołnierzy oraz za naruszenia etyki, odnoszące się jednak wyłącznie do oficerów.

Były to odpowiednio odrębne akty, zawierające przepisy dyscyplinarne¹⁷ oraz postanowienia ustawy pragmatycznej z 1922 r.¹⁸, która w art. 64 wprowadziła pojęcie czynów uwłaczających godności oficera Wojska Polskiego, a w art. 63 odesłała te sprawy do właściwości oficerskich sądów honorowych i taki sposób unormowania odpowiedzialności został utrzymany w kolejnych aktach rangi ustawowej¹⁹.

Uszczegółowienie tych rozwiązań nastąpiło w rozporządzeniu Prezydenta z 1927 r., powołującym do życia oficerskie sądy honorowe²⁰, które w myśl postanowień § 1 były właściwymi do rozpatrywania spraw związanych z naruszeniem przez oficera godności i honoru, ale również do rozwiązywania konfliktów pomiędzy oficerami.

Sąd ten mógł wymierzyć obwinionemu kary porządkowe nagany i surowej nagany, ale również orzec o wykluczeniu z korpusu oficerskiego (§ 97).

Sformułowana w okresie II Rzeczypospolitej zasada ponoszenia przez oficerów odpowiedzialności za naruszenia godności i honoru, niezależnie od odpowiedzialności dyscypli-

¹⁷ Zob. § 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1925 r. w sprawie wojskowych przepisów dyscyplinarnych (Dz.U. nr 91, poz. 638); art. 12 ust. 1 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 sierpnia 1939 r. Przepisy dyscyplinarne dla Sił Zbrojnych (Dz.U. nr 75, poz. 504).

¹⁸ Ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich (Dz.U. nr 32, poz. 256.), której postanowienia w zakresie odpowiedzialności honorowej miały zastosowanie również do oficerów Marynarki Wojennej – zob. art. 42 ustawy z dnia 20 czerwca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Polskiej Marynarki Wojennej (Dz.U. nr 64, poz. 626).

¹⁹ Zob. art. 51 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 marca 1937 r. o służbie wojskowej oficerów (Dz.U. nr 20, poz. 128, z późn. zm.), przy czym przepis ten wprowadził dodatkowo kryterium honoru.

²⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 8 sierpnia 1927 r. w sprawie statutu oficerskich sądów honorowych (Dz.U. nr 93, poz. 834, z późn. zm.).

narnej, została w okresie PRL-u nie tylko utrzymana, ale również poszerzona o szeregowców i podoficerów. Już bowiem w czerwcu 1945 r. zostały wydane przepisy, określające zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej, które wprawdzie nie przewidywały ich zastosowania w stosunku do żołnierzy naruszających zasady honoru i godności²¹, ale jednocześnie ustanawiały:

– oficerskie sądy honorowe, właściwe w sprawach odpowiedzialności honorowej oficerów, a nadto za spowodowanie osobistych zatargów, nieporozumień i kolizji honorowych²²;

– sądy koleżeńskie dla szeregowców i podoficerów, którzy naruszyli cześć i godność żołnierza polskiego²³.

Ten dualizm podstaw prawnych regulacji został zmieniony w 1951 r. przez wydanie ustawy, ustanawiającej odpowiedzialność dyscyplinarną, która w sprawach stricte służbowych była ponoszona przed uprawnionym przełożonym osobowym, natomiast za czyny naruszające honor i godność oraz zasady uczciwości i przyzwoitości początkowo ponosili tylko oficerowie przed sądami honorowymi²⁴ i dopiero nowelizacja tej ustawy z 1958 r. wprowadziła w art. 15a odpowiedzialność honorową szeregowców i podoficerów przed sądami koleżeńskimi²⁵.

Zasady te zostały utrzymane w kolejnej ustawie z 1963 r.²⁶ i obowiązywały one do 1997 r., kiedy to nowa ustawa o dyscyplinie zniosła odpowiedzialność dyscyplinarną za naruszenia godności lub honoru żołnierskiego, a rozwiązanie to utrzymała kolejna ustawa z 2009 r.²⁷

Kolejna zmiana nastąpiła w związku z uchwaleniem w 2022 r. ustawy o obronie

²¹ Zob. art. 13 dekretu z dnia 26 września 1945 r. Wojskowe przepisy dyscyplinarne (Dz.U. nr 37, poz. 219).

²² Zob. § 2 dekretu z dnia 26 czerwca 1945 r. Statut Oficerskich Sądów Honorowych Wojska Polskiego (Dz.U. nr 37, poz. 217).

²³ Zob. art. 2 dekretu z dnia 26 czerwca 1945 r. Statut koleżeńskich sądów szeregowych Wojska Polskiego (Dz.U. nr 37, poz. 218).

²⁴ Por. art. 10 ustawy z dnia 18 stycznia 1951 r. o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenia honoru i godności żołnierskiej (Dz.U. nr 6, poz. 55). Szerzej: J. Paśnik, *Zasady i tryb odpowiedzialności dyscyplinarnej żołnierzy Wojska Polskiego w latach 1945-1996*, WPP 1997, nr 3-4, s. 112-129.

²⁵ Zob. art. 125 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1958 r. o służbie wojskowej szeregowców i podoficerów Sił Zbrojnych (Dz.U. nr 36, poz. 164).

²⁶ Odpowiednio – art. 19 ust. 1 i art. 25 ustawy z dnia 21 maja 1963 r. o dyscyplinie wojskowej oraz o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenie honoru i godności żołnierskiej (Dz.U. nr 22, poz. 114). W wyniku kolejnych nowelizacji poszerzono właściwość podmiotową sądów honorowych o oficerów i chorążych odbywających ćwiczenia oraz właściwość rzeczową sądów koleżeńskich o czyny niezgodne z socjalistycznymi zasadami współżycia społecznego i możliwość rozpatrywania na wniosek właściwego przełożonego spraw natury dyscyplinarnej *sensu stricto* – zob. odpowiednio art. 1 pkt 10 i 13 ustawy z dnia 7 lipca 1970 r. o zmianie ustawy o dyscyplinie wojskowej oraz o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenie honoru i godności żołnierskiej (Dz.U. nr 16, poz. 135). Zmiany dot. sądów koleżeńskich zostały uchylone na mocy art. 3 pkt 25 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz niektórych ustaw (Dz.U. nr 113, poz. 491).

²⁷ Zob. ustawa z dnia 4 września 1997 r. o dyscyplinie wojskowej (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., poz. 370, z późn. zm.); ustawa z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1131, z późn. zm.). Dodać należy, że uzasadnienie projektów obu ustaw pomijało przyczyny takiego rozwiązania – odpowiednio: Sejm II kadencji, druk sejmowy nr 1742 i Sejm VI kadencji, druk nr 1666.

ojczyzny²⁸, który to akt rozszerzył granice odpowiedzialności dyscyplinarnej, obejmując w art. 353 zachowania godzące w dobre imię lub interes Sił Zbrojnych (ust. 1), do których przykładowo zaliczono zachowania nieliczące z godnością i postawą żołnierza (ust. 2 pkt 1) oraz niedopełnienie obowiązków wynikających z zasad etyki zawodowej (ust. 2 pkt 2).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ FUNKCJONARIUSZY SŁUŻB MUNDUROWYCH

A. II RZECZPOSPOLITA

Obowiązujące w okresie II Rzeczypospolitej regulacje prawne tworzyły 3 formacje mundurowe, powołane do ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, tj. Policję Państwową, Straż Graniczną i Straż Więzienną. W odniesieniu do funkcjonariuszy Policji Państwowej unormowania te przewidywały odpowiedzialność funkcjonariusza za naruszenia obowiązków w służbie i poza nią, określoną w ustawie z 1919 r. jako wykroczenie służbowe²⁹, a w ustawie z 1928 r. jako naruszenie obowiązków w służbie lub poza nią³⁰. Jednocześnie jednak żaden z przywołanych wyżej aktów nie określał zakresu przedmiotowego tej odpowiedzialności i jej skonkretyzowanie nastąpiło w akcie wykonawczym, jakim było zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 16 września 1919 r.³¹ Do kategorii wykroczenia służbowego, zgodnie z treścią art. 3, zaliczono m.in. zachowania i postępowanie poza służbą nieliczące z godnością funkcjonariusza Policji, wymieniając przykładowo używanie wulgaryzmów, wywoływanie kłótni, sprzeczek i bijatyk, pożyczanie pieniędzy itd.

Takiego rozróżnienia zabrakło w przywołanym w przyp. 28 rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych, ale należy przyjąć, że takie rozumienie wykroczenia służbowego nie budziło wątpliwości w praktyce również po wejściu wspomnianego rozporządzenia w życie.

²⁸ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie ojczyzny (Dz.U. z 2022 r., poz. 655).

²⁹ Zob. art. 21 ustawy z dnia 24 lipca 1919 r. o Policji Państwowej (Dz. Pr. P. Pol 61, poz. 363).

³⁰ Zob. art. 106 rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej (Dz.U. nr 28, poz. 257). Należy jednak podkreślić, że w rozporządzeniu wykonawczym nie tylko utrzymano pojęcie wykroczenia służbowego, ale wyodrębniono z niego kwalifikowaną postać występkę służbowego, którym było każde wykroczenie służbowe, powodujące obrazę interesu publicznego lub narażenie dobra publicznego na szkodę – zob. § 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 kwietnia 1938 r. o odpowiedzialności dyscyplinarnej i postępowaniu dyscyplinarnym w Policji Państwowej (Dz.U. nr 42, poz. 353).

³¹ Przepisy dyscyplinarne dla Policji Państwowej, wydane na podstawie art. 21 ustawy o Policji Państwowej (M.P. nr 215, z dnia 24 września 1919 r.).

Drugą służbą mundurową była powołana w 1926 r. Straż Celna³², zastąpiona w 1928 r. przez Straż Graniczną, której funkcjonariusze ponosili odpowiedzialność dyscyplinarną za naruszenie obowiązków w służbie lub poza nią³³. Sformułowanie to nie zostało skonkretyzowane ani w powołanej ustawie, ani też w rozporządzeniu wykonawczym³⁴, z wyjątkiem zawartym w § 45 rozporządzenia przez odesłanie do stosowania wobec oficerów i szeregowych sił zbrojnych, oddelegowanych do pełnienia służby w Straży Granicznej, wojskowych przepisów dyscyplinarnych.

Na identycznych zasadach jak dla funkcjonariuszy Straży Granicznej określono przedmiotowy zakres odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy Straży Więziennej, ponoszonej za naruszenie swoich obowiązków w służbie i poza służbą³⁵, nie konkretyzowało jej także rozporządzenie wykonawcze Ministra Sprawiedliwości³⁶.

B. SŁUŻBY MUNDUROWE PO 1944 R.

MILICJA OBYWATELSKA I POLICJA

Aktem powołującym Milicję Obywatelską był dekret z 1944 r., który wszelkie kwestie dotyczące określenia elementów stosunku służbowego tych funkcjonariuszy odesłał do właściwości ówczesnego Kierownika Resortu Bezpieczeństwa Publicznego³⁷, zaś kwestię odpowiedzialności dyscyplinarnej regulował rozkaz nr 18 ministra bezpieczeństwa publicznego z dnia 8 marca 1946 r. wraz z instrukcją tymczasową o karach dyscyplinarnych, która została zastąpiona instrukcją tymczasową nr 8 z dnia 23 czerwca 1949 r. o karach dyscyplinarnych³⁸.

³² Zob. § 2 rozporządzeń Ministra Skarbu: z dnia 29 stycznia 1926 r. o organizacji straży celnej (Dz.U. nr 18, poz. 105) i z dnia 31 sierpnia 1927 r. o organizacji Straży Celnej (Dz.U. nr 82, poz. 716). Powołane akty nie zawierały jednak jakichkolwiek postanowień natury pragmatycznej, a więc ewentualnej odpowiedzialności dyscyplinarnej.

³³ Zob. art. 66 ustawy z dnia 22 marca 1928 r. o Straży Granicznej (Dz.U. nr 37, poz. 349).

³⁴ Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 23 listopada 1928 r. o prawach dyscyplinarnych poszczególnych przełożonych, organizacji i trybu postępowania komisji dyscyplinarnych oraz o postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko oficerom i szeregowym Straży Granicznej (Dz.U. nr 10 z 1929 r., poz. 80).

³⁵ Zob. art. 73 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o Straży Więziennej (Dz.U. nr 74, poz. 667). Zakresu tego nie konkretyzowało również rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1932 r. o postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko funkcjonariuszom Straży Więziennej (Dz.U. nr 92, poz. 800).

³⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1932 r. o postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko funkcjonariuszom Straży Więziennej (Dz.U. nr 92, poz. 800).

³⁷ Zob. art. 6 dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 7 października 1944 r. o Milicji Obywatelskiej (Dz.U. nr 7, poz. 33).

³⁸ Szerzej: J. Paśnik, *Materialne aspekty odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w latach 1944-1995*, cz. I, „Przegląd Policyjny” 1997, nr 1, s. 6-8.

Istotna zmiana nastąpiła w 1954 r. po uchwaleniu odrębnych dla funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa i milicji przepisów pragmatycznych, przewidujących wprawdzie odpowiedzialność za naruszenie honoru i godności, ale zróżnicował zakres podmiotowy tej odpowiedzialności. Oficerowie obu tych służb ponosili bowiem odpowiedzialność przed oficerskimi sądami honorowymi³⁹, natomiast szeregowcy i podoficerowie Milicji Obywatelskiej przed sądami koleżeńskimi, przy czym organizację i tryb działania tych sądów miał określić Minister Bezpieczeństwa Publicznego

Rozwiązania te zostały utrzymane w ustawie z 1959 r. i w ustawie z 1985 r., przy czym ten ostatni akt wprowadził dodatkowe kryterium nagannego i sprzecznego z zasadami współżycia socjalistycznego zachowania funkcjonariusza⁴⁰.

Zaistniałe po 1989 r. zmiany ustrojowe spowodowały przekształcenie dotychczasowej Milicji Obywatelskiej w Policję, ale stosowna w tej mierze ustawa utrzymała zasadę ponoszenia przez funkcjonariuszy odpowiedzialności przed sądami honorowymi za nieprzestrzeganie zasad etyki zawodowej, zwłaszcza honoru, godności i dobrego imienia służby⁴¹. Przepis ten został uchylony w 2003 r. i tym samym aktem wprowadzono naruszenie zasad etyki zawodowej jako odrębną przesłankę odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴², uzasadniając ten zabieg koniecznością wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2002 r., sygn. K 36/00, co, jak wynika z porównania uzasadnienia wyroku i uzasadnienia projektu ustawy, było niezgodne z prawdą⁴³.

URZĄD OCHRONY PAŃSTWA

Organ ten został utworzony również w 1990 r. w miejsce dotychczasowej Służby Bezpieczeństwa i przez cały czas jego istnienia do 2002 r. ani stosowna ustawa, ani rozporządzenie wykonawcze z 1991 r. nie zawierały postanowień, ustanawiających *expressis verbis* odpowiedzialność jego funkcjonariuszy za naruszenia etyki zawodowej⁴⁴ i dopiero w rozporządzeniach z 1997 r. i z 2001 r. przewidziano ponoszenie odpowiedzialności

³⁹ Por. art. 37 dekretu z dnia 20 lipca 1954 r. o służbie w organach bezpieczeństwa publicznego (Dz.U. nr 34, poz. 142) i odpowiednio art. 35 i art. 39 dekretu z dnia 20 lipca 1954 r. o służbie w Milicji Obywatelskiej (Dz.U. nr 34, poz. 134).

⁴⁰ Zob. odpowiednio – art. 41 i art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o stosunku służbowym funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej (Dz. U nr 12, poz. 69), art. 74 ust. 1 ustawy z dnia 31 lipca 1985 r. o służbie funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. nr 38, poz. 181). Szerzej: J. Paśnik, *Materialne aspekty odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w latach 1944-1995*, „Przegląd Policyjny” 1997, nr 1, s. 5-16 i nr 2 s. 60-76.

⁴¹ Zob. art. 140 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. nr 30, poz. 179).

⁴² Zob. odpowiednio – art. 1 pkt 22 i art. 1 pkt 13 ustawy z dnia 29 października 2003 r. o zmianie ustawy o Policji (Dz.U. nr 192, poz. 1873).

⁴³ Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 1815.

⁴⁴ Zob. art. 118 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. nr 30, poz. 180) i § 12 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 czerwca 1991 r. w sprawie udzielenia wyróżnień oraz postępowania dyscyplinarnego w stosunku do funkcjonariuszy Urzędu Ochrony Państwa (Dz.U. nr 54, poz. 232).

dyscyplinarnej z tytułu niedopełnienia obowiązków określonych w rocie ślubowania, tj. honoru, godności i dobrego imienia służby oraz zasad etyki zawodowej⁴⁵.

SŁUŻBA WIĘZIENNA

W stosunku do funkcjonariuszy Służby Więziennej przez ponad 9 lat po zakończeniu wojny nadal zastosowanie miał dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 1932 r. i wydane w jego wykonaniu rozporządzenie dyscyplinarne (zob. przyp. 34 i 35). Uchwalony w 1954 r. dekret o Służbie Więziennej wprowadził zgodnie z art. 10 ust. 1 i 2 sądy honorowe dla funkcjonariuszy starszych (oficerów) i sądy koleżeńskie dla funkcjonariuszy młodszych (szeregowi i podoficerowie) za czyny godzące w honor i godność zaś ich organizację oraz zasady i tryb postępowania miał określić Minister Bezpieczeństwa Publicznego⁴⁶, a rozwiązania te utrzymała kolejna ustawa z 1959 r. i wydane z jej upoważnienia rozporządzenie wykonawcze⁴⁷. Zasadnicza zmiana nastąpiła w 1996 r., kiedy to uchwalono nową ustawę, która wprowadziła odpowiedzialność za naruszenie godności i honoru funkcjonariusza jako odrębną podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴⁸, uzasadniając to rozwiązaniem licznymi uchybieniami w orzekaniu przez sądy honorowe, a skutkującymi uchylaniem wydanych orzeczeń⁴⁹.

PAŃSTWOWA STRAŻ POŻARNA

Pierwszym aktem całościowo regulującym status strażaka zawodowego był dekret z 1974 r., w którym wprowadzono odpowiedzialność porządkową i dyscyplinarną za uchybienia godności funkcjonariusza, zaś przesłanką rozróżnienia odpowiedzialności był rodzaj kary, którą można było mu wymierzyć⁵⁰.

⁴⁵ Zob. § 7 ust. 2 pkt 1 rozporządzeń Prezesa Rady Ministrów z dnia: 22 września 1997 r. w sprawie udzielania wyróżnień oraz postępowania dyscyplinarnego w Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. nr 116, poz. 746) i z dnia 12 listopada 2001 r. sprawie szczegółowych zasad i trybu udzielania wyróżnień funkcjonariuszom Urzędu Ochrony Państwa, przeprowadzania postępowań dyscyplinarnych, wymierzania i wykonywania kar oraz odwoływania się od wymierzonych kar, a także właściwości przelożonych w tych sprawach (Dz.U. nr 133, poz. 1495).

⁴⁶ Zob. odpowiednio – art. 33 i art. 36 dekretu z dnia 20 lipca 1954 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 34, poz. 144).

⁴⁷ Zob. odpowiednio – art. 45 i art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1959 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 69, poz. 436) i § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 maja 1961 r. w sprawie organizacji sądów honorowych i sądów koleżeńskich dla funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz zasad i trybu postępowania przed tymi sądami (Dz.U. nr 27, poz. 134). Dokonana w 1975 r. nowelizacja zniosła dotychczasowy podział na sądy honorowe dla oficerów i sądy koleżeńskie dla pozostałych funkcjonariuszy, wprowadzając jednolite sądy honorowe – zob. art. 1 pkt 26 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. zmieniającej ustawę o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 20, poz. 107).

⁴⁸ Zob. art. 125 ust. 2 ustawy z dnia 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 61, poz. 283).

⁴⁹ Zob. Sejm II kadencji, druk sejmowy nr 1200.

⁵⁰ Zob. odpowiednio – art. 23 i art. 24 ust. 1 dekretu z dnia 27 grudnia 1974 r. o służbie funkcjonariuszy pożarnictwa (Dz.U. nr 50, poz. 321).

Kolejna ustawa z 1991 r. wprowadziła odpowiedzialność strażaków przed sądami honorowymi za nieprzestrzeganie zasad etyki zawodowej, zwłaszcza honoru, godności i dobrego imienia służby, sam też sąd określał swoją organizację i tryb działania⁵¹, lecz już w 1996 r. przepis ten został skreślony, natomiast jako odrębną przesłankę odpowiedzialności dyscyplinarnej przyjęto popełnienie przez strażaka czynu sprzecznego ze złożonym ślubowaniem⁵².

STRAŻ GRANICZNA

Straż Graniczna była kolejną formacją mundurową, dla której w wersji pierwotnej ustawy przyjęto instytucję sądów honorowych dla orzekania w sprawach naruszeń etyki zawodowej, zwłaszcza honoru, godności i dobrego imienia służby⁵³, jednak w 2001 r. postanowienia te zostały uchylone i naruszenia etyki stały się samodzielną podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej⁵⁴.

ZAKOŃCZENIE

Poczynione uwagi pozwalają na sformułowanie następujących wniosków końcowych:

1. Obowiązujące od chwili odzyskania niepodległości unormowania pragmatyczne wprawdzie nakładały na żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych obowiązek przestrzegania określonych zasad postępowania nie tylko przy wykonywaniu obowiązków służbowych, ale również zachowania się poza służbą, jednak różnicowały zarówno krąg adresatów tych obowiązków, jak i skutki ich naruszenia.

2. W okresie II Rzeczypospolitej oraz przez pierwsze dziesięciolecie istnienia PRL-u adresatami tych obowiązków byli tylko oficerowie sił zbrojnych oraz służb mundurowych i dopiero potem nastąpiło rozszerzenie kręgu podmiotowego o żołnierzy i funkcjonariuszy niebędących oficerami.

3. Naruszenie wspomnianych powinności rodziło tzw. odpowiedzialność honorową, niezależną od odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie obowiązków służbowych i ponoszona przez oficerów sił zbrojnych i służb mundurowych przed sądami honorowymi, natomiast przez pozostałych żołnierzy i funkcjonariuszy przed sądami koleżeńskimi, przy czym organy te mogły wymierzyć karę o skutkach zbliżonych do niektórych kar dyscyplinarnych.

⁵¹ Zob. art. 122 ust. 2 i 6 ustawy z dnia 8 października 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. nr 88, poz. 400).

⁵² Zob. art. 1 pkt. 68 ustawy z dnia 8 listopada 1996 r. o zmianie ustawy o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. nr 152, poz. 723).

⁵³ Zob. art. 142 ust. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. nr 78, poz. 462).

⁵⁴ Zob. odpowiednio – art. 1 pkt 115 i pkt 108 ustawy z dnia 11 kwietnia 2001 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 45, poz. 498).

Rozwiązania te obowiązywały dla sił zbrojnych aż do uchwalenia w marcu 2022 r. ustawy o obronie ojczyzny, natomiast dla służb mundurowych tylko do końca istnienia PRL-u, stając się dla powstających po przełomie jedną z rodzajowych podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej.

4. Dobrami chronionymi były początkowo takie dobra osobiste sił zbrojnych lub poszczególnych służb mundurowych jak honor, godność i dobre imię, do szanowania których zobowiązani zostali żołnierze i funkcjonariusze. Dopiero pod koniec drugiej połowy XX wieku zaczęto formułować zasady etycznego postępowania żołnierzy i funkcjonariuszy, mające charakter skodyfikowanych zasad etyki zawodowej.

Bibliografia

Literatura

Beśka T., *Zakres przedmiotowy odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Policji*, [w:] D. Fleszer, A. Rogacka-Łukasik (red.), *Studia administracyjne i cywilne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Malarskiemu w 85. rocznicę urodzin*, Sosnowiec 2016.

Borkowski G., *Etyka zawodów prawniczych w praktyce. Relacje na sali rozpraw*, Lublin 2012.

Brzeziński T., *Etyka lekarska*, Warszawa 2002.

Ceglarska-Piłat K., *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 2015, nr 2.

Dobkowski J., *Kilka uwag o europejskim kodeksie etyki policyjnej*, [w:] Z. Janku, Z. Leoński, M. Szewczyk, M. Waligórski, K. Wojtczak (red.), *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, Kolonia 2005.

Fałdowski M., *Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze służby państwa demokratycznego*, Szczytno 2018.

Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013.

Grzybek G., *Etyka zawodowa jako subdyscyplina naukowa*, Rzeszów 2016.

Hoc S., Szustakiewicz P., *Komentarz do art. 107*, [w:] *Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. Komentarz*, Lex/el 2012.

Itrich-Drabarek J., *Etyka zawodowa funkcjonariuszy służb państwowych*, Warszawa 2016.

Kuczyński T., *Pojęcie i przedmiot stosunków służbowych*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Stosunek służbowy*, tom 11, Warszawa 2011.

Kulesza M., Niziołek M., *Etyka służby publicznej*, Warszawa 2010.

Michalik M., *Od etyki zawodowej do etyki biznesu*, Warszawa 2003.

Mrozek M., *Etyka służby publicznej*, [w:] M. Stec, S. Płazek, *Służba publiczna. Stan obecny, wyzwania i oczekiwania*, Warszawa 2013.

Paśnik J., *Materialne aspekty odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w latach 1944-1995*, cz. I, „Przegląd Policyjny” 1997, nr 1.

Paśnik J., *Zasady i tryb odpowiedzialności dyscyplinarnej żołnierzy Wojska Polskiego w latach 1945-1996*, WPP 1997, nr 3-4.

Paśnik J., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r.*, K 28/97, WPP 1999, nr 1-2.

Paśnik J., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 września 2008 r.*, K 35/06, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2009, nr 2.

Pieprzny S., *Kodeksy etyczne służb i formacji mundurowych. Wybrane zagadnienia*, [w:] M. Stec, S. Płażek (red.), *Służba publiczna. Stan obecny, wyzwania i oczekiwania*, Warszawa 2013.

Szwarc A.J., *„Karny” charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie*, [w:] *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, red. A.J. Szwarc, Poznań 1999.

Środa M., *Argumenty za i przeciw etyce zawodowej*, „Etyka” 1994, nr 97.

Wiszowaty E., *Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa 2011.

Akty normatywne

Ustawa z dnia 24 lipca 1919 r. o Policji Państwowej (Dz. Pr. P. Pol. 61, poz. 363).

Ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich (Dz.U. nr 32, poz. 256).

Ustawy z dnia 20 czerwca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Polskiej Marynarki Wojennej (Dz.U. nr 64, poz. 626).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia z dnia 22 sierpnia 1925 r. w sprawie wojskowych przepisów dyscyplinarnych (Dz.U. nr 91, poz. 638); art. 12 ust. 1 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 sierpnia 1939 r. Przepisy dyscyplinarne dla Sił Zbrojnych (Dz.U. nr 75, poz. 504).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 8 sierpnia 1927 r. w sprawie statutu oficerskich sądów honorowych (Dz.U. nr 93, poz. 834 z późn. zm.).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej (Dz.U. nr 28, poz. 257).

Ustawa z dnia 22 marca 1928 r. o Straży Granicznej (Dz.U. nr 37, poz. 349).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o Straży Więziennej (Dz.U. nr 74, poz. 667).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 marca 1937 r. o służbie wojskowej oficerów (Dz.U. nr 20, poz. 128, z późn. zm.).

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 7 października 1944 r. o Milicji Obywatelskiej (Dz.U. nr 7, poz. 33).

Dekret z dnia 26 czerwca 1945 r. Statut Oficerskich Sądów Honorowych Wojska Polskiego (Dz.U. nr 37, poz. 217).

Dekret z dnia 26 czerwca 1945 r. Statut koleżeńskich sądów szeregowych Wojska Polskiego (Dz.U. nr 37, poz. 218).

Dekret z dnia 26 września 1945 r. Wojskowe przepisy dyscyplinarne (Dz.U. nr 37, poz. 219).

Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenia honoru i godności żołnierskiej (Dz.U. nr 6, poz. 55).

Dekret z dnia 20 lipca 1954 r. o służbie w Milicji Obywatelskiej (Dz.U. nr 34, poz. 134).

Dekret z dnia 20 lipca 1954 r. o służbie w organach bezpieczeństwa publicznego (Dz.U. nr 34, poz. 142).

Dekret z dnia 20 lipca 1954 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 34, poz. 144).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1958 r. o służbie wojskowej szeregowców i podoficerów Sił Zbrojnych (Dz.U. nr 36, poz. 164).

Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o stosunku służbowym funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej (Dz.U. nr 12, poz. 69).

Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 69, poz. 436).

Ustawa z dnia 21 maja 1963 r. o dyscyplinie wojskowej oraz o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenie honoru i godności żołnierskiej (Dz.U. nr 22, poz. 114).

Ustawa z dnia 7 lipca 1970 r. o zmianie ustawy o dyscyplinie wojskowej oraz o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenie honoru i godności żołnierskiej (Dz.U. nr 16, poz. 135).

Dekret z dnia 27 grudnia 1974 r. o służbie funkcjonariuszy pożarnictwa (Dz.U. nr 50, poz. 321).

Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. zmieniającej ustawę o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 20, poz. 107).

Ustawa z dnia 31 lipca 1985 r. o służbie funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. nr 38, poz. 181).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. nr 30, poz. 179).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. nr 30, poz. 180).

Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. nr 78, poz. 462).

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz niektórych ustaw (Dz.U. nr 113, poz. 491).

Ustawa z dnia 8 października 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. nr 88, poz. 400).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 61, poz. 283).

Ustawa z dnia 8 listopada 1996 r. o zmianie ustawy o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. nr 152), poz. 723).

Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o dyscyplinie wojskowej (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., poz. 370, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 45, poz. 498).

Ustawa z dnia 29 października 2003 r. o zmianie ustawy o Policji (Dz.U. nr 192, poz. 1873).

Ustawa z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1131, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie ojczyzny (Dz.U. z 2022 r., poz. 655).